

Кухар Олександр Васильович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
державно-правових дисциплін та
міжнародного права, Державний
біотехнологічний університет

Kukhar Oleksandr,
Candidate Of Law Sciences, Associate Professor,
State Biotechnological University,
<https://orcid.org/0000-0003-4897-9636>

Матюх Людмила Василівна,
спеціаліст відділу по роботі з іноземними
студентами, Хмельницький національний
університет

Matiukh Liudmyla,
Specialist of the Department for Work with
Foreign Students,
Khmelnitskyi National University,
<https://orcid.org/0009-0007-6332-6058>

**ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЯК КЛЮЧОВИЙ НАПРЯМ ДЛЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА
INCREASING THE LEVEL OF COMPETITIVENESS AS A KEY DIRECTION FOR ENSURING THE
STRATEGIC ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE**

Кухар О. В., Матюх Л. В. Підвищення рівня
конкурентоспроможності як ключовий
напрямок для забезпечення стратегічної
економічної безпеки підприємства.
*Український журнал прикладної економіки та
техніки*. 2023. Том 8. № 1. С. 334 – 338.

Kukhar O., Matiukh L.,
Increasing the level of competitiveness as a key
direction for ensuring the strategic economic
security of the enterprise. *Ukrainian Journal of
Applied Economics and Technology*.
2023. Volume 8. № 1, pp. 334 – 338.

У ринкових умовах господарювання підприємство як відкрита система функціонує у складному зовнішньому середовищі, яке характеризується нестабільністю та постійною динамікою. Таке середовище визначає необхідність швидкої адаптації до нових умов, знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання в умовах ринку, урахування факторів невизначеності та нестійкості підприємницького середовища. Фактори макросередовища часто носять обмежувальний характер стосовно підприємства та є нерегульованими. У подоланні невідповідності результатів діяльності підприємства вимогам ринку полягає зміст управління економічною безпекою діяльності суб'єкта господарювання. Стабільне функціонування, зростання економічного потенціалу підприємства у ринкових умовах багато в чому залежить від наявності надійної адаптивної системи керування економічною безпекою. Головна мета такої системи полягає в тому, щоб гарантувати стабільне та максимально ефективне функціонування підприємства сьогодні та високий потенціал його розвитку та конкурентоспроможності у майбутньому. З огляду на це формування ефективної стратегії управління економічною безпекою підприємства є особливо важливим. Економічна безпека є багатоаспектним напрямом сучасного менеджменту, до сфери якого включені всі види ресурсів підприємства, які потребують застосування суворо певних управлінських інструментів, націлених на виявлення, оцінку та мінімізацію можливих небезпек та ризиків. Ефективність управління економічною безпекою підприємства забезпечується розробкою та застосуванням відповідного управлінського інструментарію та регламентів управлінської роботи. При розробці стратегії організації необхідно враховувати області потенційних загроз економічній безпеці і розробляти конкретні дії з метою їх нейтралізації або зниження рівня негативного впливу. На всіх рівнях ієрархії конкурентоспроможність залежить від того, наскільки конкурентоспроможні продукція, людський капітал, засоби і предмети праці, співвідношення результатів і витрат. Ці фактори та конкурентоспроможність загалом мають оцінюватися з позицій як підприємства, так і суспільства.

Ключові слова: стратегія, конкурентоспроможність, фактори, ефективність, ризики, економічна безпека.

In market economic conditions, the enterprise as an open system function in a complex external environment characterized by instability and constant dynamics. Such a setting determines the need for quick adaptation to new conditions, knowledge of the laws of development, and finding ways to survive in market conditions, considering factors of uncertainty and instability of the business environment. The macro-environment factors are often restrictive about the enterprise and are unregulated. Overcoming the inconsistency of the results of the enterprise's activity with market requirements is the content of managing the economic security of the business entity. Stable functioning growth of the enterprise's economic potential in market conditions largely depends on the availability of a reliable adaptive system of financial security management. The main goal of such a system is to guarantee the enterprise's stable and maximally effective functioning today and the high potential of its development and competitiveness in the future. Therefore, forming an effective strategy for managing the economic security of the enterprise is particularly important. Financial security is a multifaceted direction of modern management, which includes all types of enterprise resources that require using strictly defined management tools to identify, evaluate, and minimize possible dangers and risks. The development and application of appropriate management tools and management work regulations ensure the effectiveness of the management of economic security at the enterprise. When developing the organization's strategy, it is necessary to consider potential threats to financial security and establish specific actions to neutralize or reduce the negative impact. At all levels of the hierarchy, competitiveness depends on how competitive products, human capital, means and objects of work are, and the ratio of results and costs. These factors and competitiveness in general should be evaluated from the positions of both the enterprise and society.

Keywords: strategy, competitiveness, factors, efficiency, risks, economic security.

Вступ

Розвиток економіки в існуючих умовах посилення конкурентної боротьби сприяє активізації процесу розвитку конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та набуття ними нормального рівня економічної безпеки. Зв'язок конкурентоспроможності з економічною безпекою організації визначається метою її діяльності щодо стабільного отримання прибутку та розширення займаних позицій на ринку.

Вплив конкурентоспроможності організації на її економічну безпеку обумовлено спрямованістю діяльності забезпечення прибутковості, створення конкурентної переваги усунення негативних наслідків нестабільності довкілля. Цей вплив має прямий взаємозв'язок і полягає в тому, що чим вищий рівень конкурентоспроможності організації, тим стабільніша її діяльність і стійкіша економічна безпека, оскільки основною метою підвищення конкурентоспроможності є розширення позицій на ринку та стабільне отримання прибутку за продукцію, що реалізується.

Дослідження щодо забезпечення економічної безпеки проводили В.П. Ільчук, А.В. Череп, Л.В. Худолей, Т.В. Момот, Г.В. Козаченко, С.К. Рамазанов, О.М. Ляшенко, Ю.С. Погорелов, Б.І. Пшик [1-4] та інші. Незважаючи на значний обсяг проведених досліджень, питання розробки стратегій забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємств, спрямованих на укріплення економічного потенціалу та формування конкурентоспроможності підприємства, не знайшли відображення в публікаціях повною мірою.

Формулювання цілей статті

Дослідження впливу конкурентоспроможності організації на формування стратегії забезпечення економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження

У режимі сталого функціонування підприємство при вирішенні завдань своєї економічної безпеки акцентує свою увагу на підтримці нормального ритму виробництва та збуту продукції, на запобіганні матеріальним та фінансовим збиткам, на недопущенні несанкціонованого доступу до службової інформації та на протидії недобросовісній конкуренції.

Ефективна діяльність підприємства має на меті поступове зростання потенціалу та рівня його використання і, як наслідок, економічної безпеки. Низька ефективність діяльності характеризується незадовільним рівнем використання потенціалу, веде до руйнування системи економічної безпеки та сприяє настанню кризового стану підприємства. У кризові періоди розвитку найбільшу небезпеку для підприємства становить руйнування його потенціалу (виробничого, технологічного, науково-технічного та кадрового) як головного фактору життєдіяльності підприємства. При цьому умови господарювання є такими, що не забезпечується здатність потенціалу до відтворення. Ресурси для цього підприємство може придбати лише виходячи з результатів своєї діяльності (точніше — амортизаційних відрахувань та прибутку) або за рахунок позикових коштів. Обидва ці джерела інвестицій у кризовій ситуації у підприємства, як правило, перекриті. Неповне завантаження потужностей, а тому й неефективне їх використання, а тим більше руйнування створеного потенціалу підприємства становлять загрозу економічним, матеріальним основам життєдіяльності колективу та суспільства, для підтримки яких він створювався та розвивався.

На думку дослідників, жодне підприємство неспроможне почуватися в економічній безпеці, якщо його продукція не затребувана ринком; жодне підприємство, що виробляє засоби виробництва, неспроможне відчувати себе у безпеці, якщо відбувається тривалий спад у технологічному розвитку країни. Таким чином, одним із основних аспектів економічної безпеки підприємства є оцінка його конкурентоспроможності, яка необхідна самому підприємству для розробки та коригування стратегії, оцінки можливостей виходу на нові ринки, перспективності організації нового виробництва, виявлення конкурентних переваг, залучення ділових партнерів.

Конкурентоспроможність сьогодні є однією з найважливіших складових частин ринкової економіки, що створюють основу для вироблення чіткої стратегії діяльності суб'єктів господарювання над ринком, і вибору правильного шляху підвищення якості своєї продукції.

Конкурентоспроможність організації – це її здатність використовувати свої конкурентні переваги задоволення запитів зацікавлених осіб. З огляду на використання ресурсів, конкурентоспроможність організації є здатність ефективно використовувати свої ресурси (фінансові, трудові, матеріально-технічні) задля досягнення цілей проти конкурентів.

Конкурентоспроможність можна розглядати як критерій ефективного управління організацією та успішності на ринку в умовах нестабільності зовнішнього середовища, оскільки залежить від внутрішніх факторів, якими можна керувати (рис. 1).

Управління чинниками конкурентоспроможності у бік їх ефективного застосування дозволить організації підвищити її конкурентоспроможність. Це складна багатоаспектна проблема, для вирішення якої необхідна розробка та реалізація стратегії підвищення конкурентоспроможності організації.

Стратегія – це загальна спрямованість певної діяльності з урахуванням потреби в ній, умов та можливостей для її здійснення. Здійснення стратегії підвищення конкурентоспроможності дозволить організації адаптуватися до зовнішніх умов нестабільності, її економічна система стане більш стійкою, а отже, сприятиме зміцненню її економічної безпеки.

Рис. 1. Внутрішні фактори конкурентоспроможності підприємства

Стратегія економічної безпеки – це план управління системою безпеки організації, спрямований на створення сприятливих безпечних умов для досягнення поставлених організацією цілей своєї ринкової діяльності [1].

Економічна безпека підприємства – це комплексне поняття, яке інтегрує в собі систему заходів, механізм їх генерування та проявляється через відповідний стан, що характеризується

стабільністю, адаптивністю та позитивною динамікою розвитку економічної та інших взаємопов'язаних підсистем підприємства; це рівень захищеності від негативних впливів навколишнього середовища, який досягається за рахунок відповідності фінансового, кадрового, техніко-технологічного та екологічного потенціалів стратегічним цілям та завданням підприємства.

На всіх рівнях ієрархії конкурентоспроможність залежить від того, наскільки конкурентоспроможні продукція, що випускається, людський капітал, засоби і предмети праці, співвідношення результатів і витрат. Всі ці фактори та конкурентоспроможність загалом мають оцінюватися з позицій як підприємства, так і суспільства.

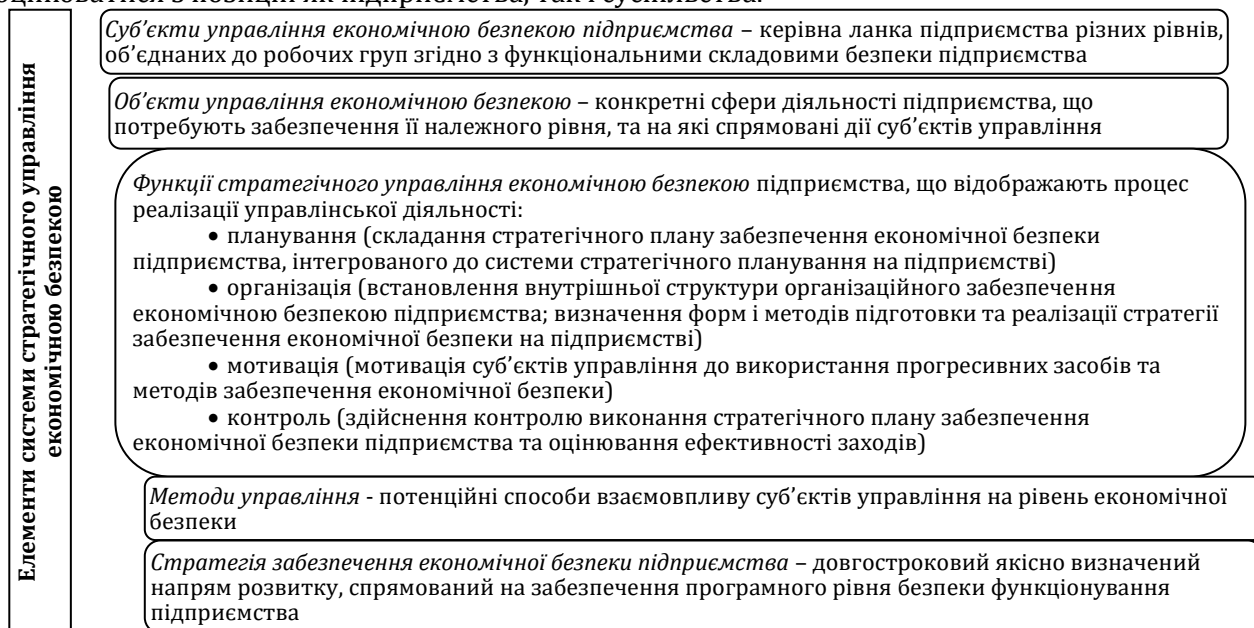

Рис. 2. Елементи системи стратегічного управління економічною безпекою підприємства

Джерело: побудовано на основі [5]

Економічна безпека та конкурентоспроможність перебувають у постійній взаємодії. І економічна безпека, і конкурентоспроможність – характеристики господарського комплексу та його частин. Однак якщо конкурентоспроможність – одночасно і мета, і мегаіндикатор ступеня розвитку господарського комплексу та його складових частин, то економічна безпека є умовою його існування та розвитку.

Система стратегічного управління економічною безпекою підприємства складається зі структурних елементів (рис. 2), серед яких, на нашу думку, необхідно окремо розглянути стратегію забезпечення економічної безпеки підприємства як одного з найважливіших.

Генеральну мету управління економічною безпекою підприємства можна умовно поділити на кілька функціональних підцілей:

- мінімізація негативного впливу результатів виробничої діяльності підприємства на зовнішнє довкілля;
- досягнення високої конкурентоспроможності;
- підвищення ефективності управління, оптимальності організаційної структури;
- високий ступінь кваліфікації персоналу;
- забезпечення безпеки майна, капіталу, персоналу;
- забезпечення фінансової ефективності, стійкості організації;
- правова захищеність усіх сторін діяльності організації;
- досягнення високого рівня захисту інформації, а також інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів.

Ефективність управління економічною безпекою підприємства забезпечується розробкою та застосуванням відповідного управлінського інструментарію та регламентів управлінської роботи.

Для успішного функціонування та розвитку підприємства необхідно реалізувати стратегію економічної безпеки підприємства, під якою розуміється сукупність найбільш вагомих рішень, спрямованих на забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств. Формування системи безпеки і створення її органів (суб'єктів) залежить від величини підприємства, його економічних, фінансових, виробничо-технічних, інформаційних, інтелектуальних, професійних, організаційних та інших можливостей.

В основі стратегічного планування діяльності суб'єкта господарювання покладено стратегію економічної безпеки, яка розробляється на період від одного до п'яти років залежно від розмірів підприємства, сфери його діяльності, прибутковості, перспектив та динаміки розвитку, рівня конкуренції, у тому числі недобросовісної та багатьох інших факторів.

Стратегія забезпечення економічної безпеки підприємства має бути орієнтована на розробку та послідовне здійснення заходів щодо закріплення та розвитку позитивних процесів та подолання негативних тенденцій, зокрема у сфері його фінансових відносин. Головною метою стратегії забезпечення економічної безпеки вважається досягнення достатньої фінансової спроможності, сталого поточного та стратегічного розвитку суб'єкта господарювання, зростання його вартості, збільшення прибутків та доходів. Стратегія економічної безпеки має складатися з двох частин. Перша частина – попередньо розроблена стратегія економічної безпеки, що є складовою частиною загальної частини організації. Друга частина – це реальна стратегія [6].

Розробка стратегії починається з визначення цілей, параметрів та критеріїв діяльності, яких необхідно досягти. Визначення цілей має низку особливостей: по-перше, порушується питання підвищення конкурентоспроможності; по-друге, підвищення конкурентоспроможності стає актуальною ціллю організації. Далі цілі пов'язуються з ресурсами, встановлюються можливі варіанти розвитку організації та проводиться їх оцінка для вибору найкращого варіанту. При цьому розробка кількох варіантів стратегії підвищення конкурентоспроможності організації дозволить найраціональніше досягти поставленої мети.

Залежно від стану економічної безпеки, цілей та можливостей підприємство може вибрати одну зі стратегій:

- превентивну стратегію забезпечення економічної безпеки, яка має на меті недопущення переростання існуючих ризиків у загрозу економічній безпеці;
- захисну стратегію, спрямовану на зменшення негативного впливу наявних загроз;
- відновлювальну стратегію, що передбачає комплекс заходів, спрямованих на відновлення безпечного стану підприємства.

Для створення та успішної реалізації стратегії економічної безпеки організації необхідно вирішити такі взаємозалежні задачі [2, 6]:

- визначити області загроз і сформулювати стратегічні напрями діяльності протидії загрозам;
- на основі загальної стратегії безпеки визначити конкретні напрями роботи;
- визначити роль і місце кожного структурного підрозділу в системі безпеки організації;
- поставити стратегічні цілі і задачі з метою забезпечення безпеки організації;
- організація діяльності щодо ефективної реалізації стратегії економічної безпеки;
- оцінка зробленої роботи, аналіз рівня безпеки організації та процесів, що відбуваються на ринку;

- внесення коректив у стратегію економічної безпеки та діяльність з її реалізації.

При розробці стратегії організації необхідно враховувати області потенційних загроз економічній безпеці і розробляти конкретні дії по їх нейтралізації або зниженню рівня негативного впливу [4].

З метою систематизації роботи з забезпечення економічної безпеки пропонується до складу стратегії організації як комплексного планового документу включати стратегію економічної безпеки, яка повинна висвітлювати такі питання [3]: аналіз організаційно-технічного рівня; аналіз узгодження планів з параметрами зовнішнього середовища; аналіз стану техніки та технологій; аналіз кадрового складу; аналіз дій конкурентів; вивчення організаційної структури підприємства; виявлення слабких позицій організації; забезпечення збереження матеріальних цінностей; систему безпеки організації та здійснення контролю над її діяльністю.

Механізм стратегічного управління економічною безпекою підприємства повинен ґрунтуватися на наступних принципах: інтегрованість із загальною системою менеджменту; орієнтація на поставлені цілі діяльності підприємства; адаптивність механізму до мінливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища; комплексне формування інформаційного простору для оцінки рівня економічної безпеки підприємства; діагностика рівня економічної безпеки підприємства в умовах дії загроз внутрішнього та зовнішнього середовища; розробка та реалізація управлінських рішень з підвищення рівня економічної безпеки підприємства; контроль та регулювання рівня економічної безпеки підприємства [7].

Отже, однією з ключових умов ефективності та стійкості розвитку підприємства є управління його економічною безпекою з метою зміцнення конкурентних позицій.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Необхідність забезпечення економічної безпеки пов'язана з ключовими для кожного суб'єкта підприємництва завданнями підтримки стабільності функціонування та поступального розвитку, з досягненням головної мети діяльності. Рівень економічної безпеки організації визначається тим, наскільки управління нею буде здатне мінімізувати ймовірність виникнення можливих загроз та максимально скоротити негативні наслідки від впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Система управління економічною безпекою підприємства покликана на основі ефективного використання всіх його ресурсів створити умови для досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику.

Список літератури

1. Ільчук В.П. Стратегія та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки: монографія. Чернівці: ЧНТУ, 2017. 349 с.
2. Череп А.В., Худолей Л.В. Використання інструментів забезпечення фінансово-економічної безпеки промислових підприємств: монографія: Запоріжжя. Запорізь.нац.ун-т, 2018. 221 с.
3. Момот Т.В. Фінансово-економічна безпека: стратегічна аналітика та аудиторський супровід: монографія: Харків. ХНУМГ ім.О.М. Бекетова, 2015. 340 с.
4. Козаченко Г.В., Рамазанов С.К., Ляшенко О.М., Погорелов Ю.С., Пшик Б.І. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія. Луганськ: Пром друк, 2014. 336 с.
5. Птащенко Л.О. Стратегічне та інноваційне забезпечення розвитку системи економічної безпеки підприємства: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 320 с.
6. Абакуменко О.І., Шкарлета С.М., Лук'яненко В.В. Концептуальні засади формування фінансово-економічної безпеки: монографія. Ніжин: Орхідея, 2015. 440 с.
7. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навчальний посібник. Київ, 2005.
8. Роженько О.В. Стратегії економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 51. С. 51-55.

References

1. Il'chuk, V.P. (2007). *Stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky*. [Strategy and mechanisms for ensuring financial and economic security]. ChNTU. Chernihiv. Ukraine.
2. Cherep, A.V., Khudoliej, L.V. (2018). *Vykorystannia instrumentiv zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky promyslovykh pidpriemstva*. [Use of tools to ensure financial and economic security of industrial enterprises]. Zaporiz.nats.un-t. Zaporizhzhia. Ukraine.
3. Momot, T.V. (2015). *Finansovo-ekonomichna bezpeka: stratehichna analytika ta audytors'kyj suprovid*. [Financial and economic security: strategic analytics and audit support]. KhNUMH im.O.M. Beketova. Kharkiv. Ukraine.
4. Kozachenko, H.V., Ramazanov, S.K., Liashenko, O.M., Pohorelov, Yu.S., Pshyk, B.I. (2014). *Systema ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo*. [System of economic security: state, region, enterprise]. Prom druk. Luhans'k. Ukraine.
5. Ptaschenko, L.O. (2018). *Stratehichne ta innovatsijne zabezpechennia rozvytku systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva*. [Strategic and innovative support for the development of the enterprise's economic security system]. «Tsentr uchbovoi literatury». Kyiv. Ukraine.
6. Abakumenko, O.I., Shkarleta, S.M., Luk'ianenko, V.V. (2015). *Kontseptual'ni zasady formuvannia finansovo-ekonomichnoi bezpeky*. [Conceptual foundations of the formation of financial and economic security]. Orkhideia. Nizhyn. Ukraine.
7. Kamlyk, M.I. (2005). *Ekonomichna bezpeka pidpriemnyts'koi diial'nosti. Ekonomiko-pravovij aspekt*. [Economic security of business activity. Economic and legal aspect]. Kyiv. Ukraine.
8. Rozhenko, O.V. (2015). «Strategies of economic security of the enterprise». *Stratehii ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. № 51. pp. 51-55.

Стаття надійшла до редакції 05.01.2023 р.